

Håkan Lindgren:

**Bank, investmentbolag,
bankirfirma.
Stockholms enskilda bank
1924-1945**

Ulf Olsson:

**Bank, familj, och
företagande.
Stockholms enskilda bank
1946-1971**

Det är ingen tvekan om att Stockholms enskilda bank och därmed familjen Wallenbergs olika medlemmar spelat en betydande roll i det svenska näringslivet under hela den period som karakteriseras av den svenska ekonomins tillväxt och diversifiering, dvs från bankens tillkomst 1856 och kanske även efter sänggåendet med Skandinaviska banken i början av 1970-talet. Om vi får mäta bankens betydelse genom att studera alla de skrifter som utkommit om banken och familjen Wallenberg får man intrycket att de båda spelat inte bara en betydande, utan en helt avgörande roll för svenskt näringsliv. Antalet volymer som beskriver eller hyllar Wallenbergarna är imponerande och ingen annan bank har tillnärmelsevis fått samma uppmärksamhet. Sedan bankens femtioårsjubileum 1906 har det producerats ca 5000 sidor om banken och familjen Wallenberg. Och mer är att vänta.

Här några av de viktigaste bidragen:

- Olle Gasslander, *Bank och industriellt genombrott. Stockholms Enskilda Bank kring sekelskiftet 1900*. I-II, Stockholm 1956, 1959. 320 + 439 s. (Engelsk översättning 1962. 643s.)
- Gert Nylander (utg), *Brevväxling mellan far och son. A O Wallenberg och K A Wallenberg 1864-1885*. 3 vol, Stockholm 1962. 690 s.
- Torsten Gårdlund, *Marcus Wallenberg 1864-1943*. Stockholm 1976. 613s.

- Göran B Nilsson, *Banker i brytningstid. A O Wallenberg i svensk bankpolitik 1850-1856*. Stockholm 1981. 466s.
- Göran B. Nilsson. *A O Wallenberg 1816-1856*. Del I. Stockholm 1984. 469s.

Den fråga man omedelbart ställer är om dessa många volymer står i rimlig proportion till bankens betydelse, eller om det faktum att familjen Wallenberg, som utan tvivel varit den ledande bankfamiljen i Sverige, samtidigt kunnat bekosta alla volymernas tillkomst, också spelar någon roll. Är familjen Wallenbergs betydelse kanske våldsamt överdriven? Har de andra storbankerna haft så mycket mindre inflytande?

De båda senaste volymerna om Stockholms enskilda bank ger kanske inte svaret på dessa frågor. De är skrivna av professorn i ekonomisk historia vid Umeå universitet, Ulf Olsson, och docent Håkan Lindgren vid Ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet. Lindgren behandlar perioden 1924 - 1945 under titeln *Bank, investmentbolag, bankirfirma* och Olssons bidrag rör perioden 1946-1971 under titeln *Bank, familj och företagande*. De är utgivna 1988 resp 1986 av Institutet för ekonomisk historisk forskning vid Handelshögskolan i Stockholm.

Här är ytterligare ca 1000 sidor Wallenberg. Båda är företagsmonografier när dessa är som bäst: de beskriver och analyserar bankens organisation och verksamhet och sätter samtidigt in bankens handlande i ett något större perspektiv. Detta leder kanske ofrånkomligen till att volymerna får en något ojämn karaktär. För den som inte är primärt intresserad av bankens organisation och inre verksamhet är de mera allmänna avsnitten om svenskt kreditväsende och svenskt industriellt företagande av större vikt. Framför allt Lindgrens analyser är mycket detaljerade. Efter ca 140 sidor om bankens inre organisation, i normal företagshistorisk stil, följer intressanta och väl genomarbetade kapitel om den svenska kreditmarknaden och industriens finansiering och därpå en mera detaljerad analys av ban-

kens och dess bolags - främst Providentias - utveckling och engagemang. Kreugerkraschen behandlas på ett flertal ställen, men det hade varit värdefullt om Lindgren tagit ett mera samlat grepp om den frågan, som trots allt som skrivits om den, fortfarande har en del oklarheter att uppvisa. Boken avslutas med ett försök till samlad bedömning av vad Lindgren kallar Wallenberggruppens betydelse för svenskt näringsliv. Slutsatsen blir, dock inte explicit, att Wallenberggruppen inte spelade någon annorlunda eller mera inflytelserik roll än övriga storbanker.

Ulf Olssons bok är koncentrerad på bankens verksamhet och handlar mest om företagsledning och strategisk planering, men med utblickar mot den allmänna ekonomiska utvecklingen i Sverige under efterkrigstiden. Den inledes med den s k Boschaffären där bankens uppträdande blev föremål för misstankar om oegentligheter och tyskvänlighet, vilket ledde till vissa problem med bl a USA, och den slutar med fusionen mellan Enskilda banken och Skandinaviska banken 1971. Svensk ekonomi var under hela perioden stadd i stadig tillväxt, ibland tillskriven en god ekonomisk politik från regeringens sida, även om hela Västeuropas näringsliv genomgick en än snabbare utveckling, trots en annorlunda ekonomisk politik. Boken redogör för bankens strategi vid omvandlingen av olika företagsgrupper, t ex Papyrus och Nymölla. "Runt de manliga arvingarna till häradsförvaldingen med deras personliga förmögenheter grupperar sig alltså i första hand banken och dess pensionsstiftelse samt KAW-stiftelsen och de andra bolag, stiftelser och fonder som förvaltade den ärvda familjeförmögenheten. I cirkeln närmast utanför befinner sig Investor och Providentia med förvaltande dotterbolag och vissa mindre finansbolag." Genom minoritetsägande i flertalet bolag kunde banken kontrollera en oproportionerlig andel av svenska företag. Dock konstaterar Olsson att banken inte skilde sig från andra affärsbanker i sina funktioner gentemot industrin eller näringslivet i stort. "Efter 1945 handlade det bara om en ökande specialisering på industriella kunder", framhåller han. Detta ledde till att banken fick allt svårare att

agera självständigt, den klarade inte att finansiera industrin. Resultatet blev, efter interna stridigheter mellan bröderna Wallenberg, att Stockholms enskilda bank fusionerades med Skandinaviska banken, och en epok i svenskt bankväsende avslutades.

Frågan återstår emellertid att besvara: Har banken och Wallenberggruppen spelat en så avgörande roll i svenskt näringsliv att det krävs 5000 sidor för att beskriva och analysera dess betydelse? Eller är det något slag av mytbildning som gjort att vi

i så hög grad koncentrerat vårt intresse på denna del av svenskt bankväsende, medan vi ägnat avsevärt mindre intresse åt de andra bankerna? Böckerna ger, som sagt, inte ett explicit svar på den frågan. Däremot ger båda en ingående och engagerad framställning av Wallenbergarna och Stockholms enskilda bank.

Professor *LENNART JÖRBERG*
Ekonomisk-historiska institutionen
Lunds universitet